

הרב שמואל הלוי וואזנר זצ"ל

הרב פרופ' נריה גוטל, נשיא מכללת אורות ישראל

"תנו רבנן, בשביל ארבעה דברים חמה לוקה, על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה" (בבלי, סוכה כט ע"א)
**"שאלו נספד כהלכה אין מיתתו נחשבת ביטול גמור, כי בוודאי יש לו מציאות בעולם הבא, וזה נראה כאשר נספד כהלכה ועושים לו כבוד, ומורה זה שנסתלק הגוף ונשארה הנשמה שהיא נבדלת" (מהר"ל, באר הגולה, ו)
 " מספד הוא התעוררות מדרכי המת ומידותיו ופעולותיו" (משך חכמה, דברים לד, ח)**

אפוא לזרות אלומת אור, ולו גם מצומצמת, על "משהו" מהכרעותיו ומהתייחסויותיו ההלכתיות. א. כאמור, הרב וואזנר לא היה מגזרי. בהתאם לכך, אין זה מפתיע שהוא נענה לשאלתו של הרב שמעון בירן זצ"ל והי"ד, מי שהיה בשעתו רבו של היישוב כפר דרום שבגוש קטיף. הרב בירן שאל את הרב אם מוטלת חובה על תושבי כפר דרום, שאין מניין במקומם, להגיע ליישוב סמוך כדי להתפלל במניין, כאשר לא זו בלבד שהדרך מרוחקת 5-6 ק"מ, אלא שהיא גם מסוכנת במידת-מה: "האם חיוב תפילה בצבור נמדד במושג של זמן או מרחק [...] ומכיון שזה נמצא בחבל עזה צריכים לנסוע בכביש דרך אזור ערבי, ויש בזה סכנה מסוימת [אם כי] לפי הרגל החיים אפילו נשים נוסעות לבדן בכביש זה, אמנם הסכנה אורבת [...]". הרב וואזנר נכנס לעובי הקורה ההלכתית והכריע שמרחק ולא זמן הוא הקובע, "ומכ"ש בנדון דידן דאיכא באמת חשש סכנה אפילו רחוק, דאינו חייב. ומה שכתב כב' שהנשים הולכות לבדן – מי יאמר שהם עושות על פי התורה! ובמקום אחר הי' מקום לפנים משורת הדין ללכת למנין, אבל בנדון זה כיון דאיכא חשש סכנה, אפילו לפנים משורת הדין לא יעשה, אך ישתדלו מאד שיהיו לכם מנין קבוע בכפר שלכם".¹

ב. הרב וואזנר לא היסס לבקר בתקיפות גם את "מגזרו", המגזר החרדי, כאשר נוכח לדעת

בליל הסדר הסתלק לבית עולמו הרב שמואל הלוי וואזנר זצ"ל והוא בן כ-102 שנים (תרע"ג/ג-1913 – תשע"ה/ה-2015). הרב נמנה על חשובי הפוסקים בעשורים האחרונים וי"א כרכי שו"ת שבט הלוי שלו, כמו גם שיעורי שבט הלוי שחיבר, קנו להם זה כבר שביתה של כבוד בארון הספרים התורני. רשמית, הרב שימש כראש ישיבת חכמי לובלין, שאותה ייסד, וכרבה של שכונת זכרון מאיר בבני ברק – מינוי שנקבע בשעתו על ידי החזון איש. אולם האמת היא שמצודתו הייתה פרושה על מרחבי הגלובוס היהודי. הרב וואזנר היה דמות מורכבת ולא "סטריאוטיפית". הוא נמנה על קהילת העדה החרדית ולכן, למשל, לא הצביע בבחירות לכנסת, אך בד בבד הוא לא היה "מגזרי" ובין הפונים אליו היו לא מעט "סרוגים"; מחד גיסא, לפי מוצאו ולפי חינוכו הוא "השתייך" לאסכולה החסידית, ברם מאידך גיסא, הוא היה מקובל גם על ליטאים מובהקים; שפת דיבורו העיקרית הייתה אמנם אידיש, אך בין מקורביו ומקבלי הדרכתיו היו לא מעט ספרדים. לא בכדי התקשתה העיתונות ה"רגילה" לומר עליו, עם פטירתו, "משהו" משמעותי, חוץ מכינויו הבנאלי למדי: "פוסק הדור", שכן פוליטיקה ושערוריות היו ממנו והלאה. כוחו היה בתורתו, ועיקר תורתו – החלק ההלכתי.

תלמיד חכם גדול זה שנעקר מנוף חיינו מחייב התייחסות, בעיקר לאור העובדה שלא היה מוכר כל כך למי שאינו מצוי כדבעי בספרות ההלכתית. נכון

¹ שו"ת שבט הלוי, חלק ח, סימן יט; ראו שם גם התייחסות לשאלה נוספת של הרב בירן, וראו הבהרה בחלק ט, סימן לו.

שאנשים מורים לעצמם היתר להתנהג שלא כדין בענייני ממונות:

הנה רואה אני בזמן הזה דחלק גדול מעוונות שגורמים חילול ה' והוצאת שם רע על שומרי התורה והמצוות היא עוונות התלויים בממון, כאילו הותרה הרצועה לגמרי, ומכח יצר ורדיפה אחרי עשירות קלה בלי לעבוד ולטרוח על זה, עוברים על ריבית קצוצה דאורייתא לפעמים במסווה של "היתר עיסקא" ומרמים עצמם וכל העולם, ומה עם פריעת בעל חוב מצוה שנעשים פושטי רגל מחביאים כסף בורחים למדינה אחרת שלא תשיג אותם יד המשפט, ושודדים לפעמים עניים ונקיים ועושים דמם של אחרים שחוק, והרבה מיני מסחרים שאין להם לא יד ולא רגל על פי התורה, ולבסוף נתגלה קלונם והפסידו לעצמן, הפסידו לאחרים, ומוציאים שם רע על בני ישראל שומרי המצוות. ואם תשאל את האנשים מדוע אתם עושים, ישיבו לך בתמימות של רמאות, שהכל אנחנו עושים לפרנס ולכלכל אותנו, וטח מראות עיניהם שהכל מיצר העשירות ורדיפה אחרי יש לו מנה רוצה מאתים, ועל חשבון זה הותרה הרצועה. לדידו, מדובר בכשל מוסרי והלכתי הכרוכים זה בזה, וחומרם גדולה ביותר, "חילול ה' והוצאת שם רע על שומרי התורה והמצוות".²

ג. ביקורת דומה מביע הרב וואזנר על התופעה שבה אנשים נישאים בגיל שבו עדיין לא רכשו מקצוע. לדידו, הנחיית הרמב"ם (הלכות דעות, ה, יא) כי נכון לאדם, "שיקבע לו [...] מלאכה המפרנסת אותו תחילה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחר כך ישא אשה", תקפה גם בזמן הזה וגם ביחס לאדם שכבר הגיע לגיל נישואין:

לא משמע דהש"ס ורמב"ם איירי דוקא קודם שהגיע לפרק נשואין אבל אחר שהגיע לפרק נשואין יעשה דוקא היפך סדר התורה, ומשמע

מזה דכיון דעושה כן כדרך שצריך לעשות על פי התורה אין לחוש מפני הרהור, אלא דמי שמתגברים הרהורי עבירה יעשה השתדלות מאד לקרב זמן הנישואין שלו [...] דהיינו שיכין לו מיד מלאכה מפרנסת ובית כדי שימהר לישא.

בהתאם לכך הוא מביע צער, "דאנן השתא אין בידנו לקיים בשלמות דברי הרמב"ם ואין בידנו גם בזה להעמיד דת על תלו".³

ד. בהיותנו עתה בימי ספירת העומר, נחתום בביטוי מאמץ הלכתי, בהקשר זה, שהשקיע הרב וואזנר כדי לחוס על כבודו של רב. מן המפורסמות הוא שהלכה למעשה הכריעו הפוסקים שאדם ששכח למנות את אחד מימי ספירת העומר, הרי הוא ממשיך אמנם למנות, אך ללא ברכה. עם זאת, מן הידועות שבקהילות רבות נהוג שרב הקהילה מכובד בברכת ספירת העומר מדי לילה. והנה, מעשה שהיה: "רב מנהיג בעירו ששכח באחד הימים של ספירת העומר לספור הספירה ע"י שלא התפלל בביהכ"נ, ונשאלתי מה יעשה בשאר הימים, כי הוא רגיל לספור ברבים ואיכא כבוד התורה ובזיון אם לא יספור". על כפות המאזניים מונחת אפוא מצד אחד ההנחיה ההלכתית ה"רגילה" שבמקרה כזה אין ממשיכים למנות בברכה, ומן הצד השני חשש לביזיון ולזילות כבוד התורה. אחר עיון מסיק הרב וואזנר שבמקרה כזה ניתן לסמוך על שיטות דחוקות ולאפשר המשך ספירה בברכה: "בעניותי, במקום הדחק כזה אפשר לסמוך על דעת הראשונים [...] דכל יום מצוה בפני עצמה ויספור בשאר ימים בברכה [...] כהאי גוונא דאיכא כבוד התורה וכבוד הצבור אפשר לסמוך בזה".⁴

הנה לנו על קצה המזלג דמות של פוסק שאינו "מגזרי" והוא בעל כתפיים רחבות: משיב גם ל"סרוגים", מבקר גם "חרדים", וככלל – רואה חשיבות רבה בהרמת קרנה של תורה וכבודה של תורה. חבל על דאבדין.

² שו"ת שבט הלוי, הקדמה לחלק ו.

³ שו"ת שבט הלוי, חלק ח, סימן רסד.

⁴ שו"ת שבט הלוי חלק ג סימן צו.

זע'ן חינוכית

הרהורים חינוכיים:

1. איך נביא את תלמידיו להכיר ולהתעניין באנשים גדולים החיים בינינו? איך נגביר את מידת הסקרנות שלהם לברר בעצמם מי היה אדם חשוב שעל פטירתו הם שומעים בחדשות?
2. הרב הוטנר כותב באגרת מפורסמת (אגרות ומכתבים קכח): "רעה חולה היא אצלנו שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלמות של גדולינו, הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלמות שלהם, בשעה שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם. הכל משוחחים, מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון של בעל החפץ חיים זצ"ל, אבל מי יודע מן כל המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות והנסיגות לאחר שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע – משל אחד מני אלף. לאור האמור, באיזו דרך נפגיש את תלמידיו עם דמויות מופת באופן שיעורר בהם הזדהות ומוטיבציה להתקדם ולילך לאורם, ושלא יבואו חלילה לידי ייאוש מעצמם?
3. אלפים רבים הלכו אחר מיטתו של הצדיק אף על פי שהוא התרחק מפרסום ומפוליטיקה. ניתן לנצל עובדה זו לשיח פתוח בשאלה מה באמת ראוי להערכה וכיצד קונה אדם לעצמו שם טוב.

מסביב לדפים

- מי שמוכנה לשתף את כלל הבנות במחשבות בתחומי החינוך והחיים, המתאימות לרוח של 'בעין חינוכית', מוזמנת לשלחן אליי: vizel@orot.ac.il
- ב. ניתן לעשות מנוי אישי (ללא עלות) על דפי 'בעין חינוכית'. נא לפנות לשרון: sharonz@orot.ac.il
 - ג. מומלץ לשמור על דפי 'בעין חינוכית' לשימוש עתידי.
 - ד. נשמח אם תפיצו את הדברים הלאה, למשפחה ולחברים מחוץ למכללה.